Γαλλια
Σιμος Μενάρδος
Κυπρος -> Γαλλια
Luis de Mas Latrie
Φιλδουιν
C. Enlart
Λευκωσια
Αμμοχωστος
Παφος
Πεζα παίδ ΔΙΑΦΟΡΑ
Αγ. Ιλαριων
Καντάρα
Ακανθου
E Stan. Meyer

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ «ΑΛΗΘΕΙΑΣ»

ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

(Πραγματεία αναδημοσιευομένη ἐκ τῆς «Ἀληθείας).

Ὁ L. de Mas Latrie, ὅστις ἀνεβίβασε μετὰ περισσῆς φιλοπονίας τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς τριακοσιετοῦς περίπου Γαλλικῆς τῆς Κύπρου τυραννίδος (1191—1489), ἐν τῷ προλόγῳ τῆς κυρίως ἱστορίας αὐτοῦ (Histoire de l'île de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan. Paris MDCCCLXI, ἐν τῷ τόμῳ I σ. XI) ἀποφαίνεται ὅτι «Ὀλίγαι λέξεις ἂς παρέλαβεν ἡ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ τινα μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια θὰ ἦσαν ἡ μόνη ἀνάμνησις τῆς πολυχρονίου διαμονῆς τῶν Γάλλων ἐν τῇ Κύπρῳ . . . . . ἂν μὴ συνυπελογίζομεν τὴν κοινὴν παράδοσιν, ἥτις ἐσώθη μέχρι τῶν ἐσωτάτων αὐτῆς κωμῶν, περὶ φραγκικῆς τινος δεσποτείας, λόγῳ μὲν ἀλαζόνος, ἔργῳ δ' ὅμως ἐπιεικοῦς,—ἧς οἱ Κύπριοι μοχθοῦσι ὀνειροπολοῦσι τὴν ἐπάνοδον». Καὶ τοῦτο μὲν τὸ ἀκροτελεύτιον εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν ὅλην τοῦ ἔργου ἐπιβολήν, ἣν ὁρμωμένην ἐκ τῶν πολιτικῶν σκοπῶν τοῦ Γ' Ναπολέοντος, ἱκανῶς ἐπέταξεν ὁ Σάθας. (Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τόμ. β' ἐν Βενετίᾳ (1873), σ. ριά κέξ).

ἀλήθεια δ' ὅμως εἶναι, ὅτι τῆς μακρᾶς ἐκείνης ἡγεμονίας ἡ λάμψις βέν. ἔδυσεν ἔτι τελείως ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Καὶ νωθροὶ ἀγρόται διηγοῦνται ὅτι ἡ Κύπρος ἦτο ρηγᾶτον, ἤτοι «ρηγᾶτον» κατὰ τὴν ἐπίσημον τότε λέξιν (Σάθα, Μεσ. βιβλ. τόμ. αʹ (1877), Ἀσίζαις σ. 95, 19... Πρβλ. καὶ τὴν ἀρχαΐζουσαν. «Κυπρίαν διάταξιν» τοῦ 1260 (Ἀχριτ. Κώδιξ 1391) σ. 501, 2, 8), ῥήατινα κεκμεῖ ποικίλους μύθους (λ. χ. «ἡ βρύσι τῆς ρήατινας, εἰς τὰ Κρέττια, «τὸ νερόν τῆς ρήατινας» εἰς τὸ Κτῆμα, «τὸ σαράγιον τῆς ρήατινας» εἰς τὴν Χερατόκαμπον, ἀπέναντι τοῦ «κρεμμοῦ τοῦ βράχου») γέλοῖ τῶν πηζομένων «μεγαλοπρεπῶν μνημείων» (εἰς τὴν Λευκωσίαν, τὴν Ἀμμόχωστον, τὸ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COOP 2002
ΕΦΗΜ: Αθήθεια ΗΜΕΡ. 7/7/1900

Πελλαπαΐδη, τὸν Ἅγ. Ταλαρίωνα, τὴν Καντάραν, τὴν Ἀκαθοῦν κτλ.) ἐθρυλήθη ὅτι μετὰ τῆς ἀπείρου ζέσεως μόλυβδον αἱ Φράγκαι (ἐκαθαπτίζαν μολύβιν» τουρκ. qalnadirim), οὕτως ὥστε καὶ περὶ παλαιᾶς δεξαμενῆς προκειμένου, λέγουσιν εἰς ἔπαινον «ἐν ποὺ τὴν καιρὸν τοῦ Φράγκου». Καὶ τὴν μὲν γλαφυρὰν ὄντως φραγκικὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἱστόρησεν ἐσχάτως δαπάναις τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ὁ κ. C. Enlart (L'art gothique et la renaissance en Chypre Paris 1899, 2 περικαλλεῖς τόμ.), εἰς δὲ τῶν λεκτικῶν λειψάνων τὴν μελέτην ἐνέκυψε πρό τινων ἐτῶν ὁ κ. Mondry Beaudouin ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, εἶτα δὲ καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Τολώσης (Etude du dialecte Chypriote moderne et médiévale. Paris 1884). Τὸ λεξιλόγιον ὅμως αὐτοῦ ὑπῆρξε λίαν ἰσχνόν· ὡς μόνας γαλλικὰς λέξεις σωζομένας σήμερον ἐν Κύπρῳ καταλέγει (σ. 20) τὰς ἑξῆς τέσσαρας:

κουμανταρκά. nom d' une partie de l' île (?) fr. *commanderie*.

πέρρεϋων, grosse pierre. fr. *perron*

μπρότσα, fourchette, fr. *broche* (γρ. π ρ ό τ σ α).

τζαίρα, chaise v. fr. chaire (γρ τ σ α έ ρ α).

Καὶ ὅμως ὀνομάζει ταύτας (σ. 17) «γαλλικὸν στοιχεῖον τῆς κυπριακῆς λαλιᾶς» (élément français), τὸ δεύτερον τῶν τεσσάρων κατ' αὐτὸν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν στοιχείων. Ἡ θεωρία αὕτη ξενίζει λίαν τὸν ἐνθυμούμενον, ὅτι ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα, ἥτις ὑπ' εὐδενὸς νομίζεται βεβαίως ἑλληνομιγής, ἐδανείσθη κατὰ τὸν Larousse παρὰ τῆς ἑλληνικῆς πλέον ἢ χιλιαπλασίας τῶν τεσσάρων, ἃ πρὸ τοῦ γνωστὸν αὐτοῦ Jardin de racines grecques). Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν δοκιμάζομεν πληρεστέραν τινὰ τοῦ θέματος μελέτην, οὐχὶ βεβαίως ὅπως ἐξαντλήσωμεν αὐτὸ δι' ἐλλιπῶν ἐν Κύπρῳ βοηθημάτων, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως παρασχωμὲν ἀφορμὴν εἰς ἐγκυροτέρους λόγους. Ἤδη ὁ Gustav Meyer περιέλαβεν εἰς τὰ Neugriechische Studien IV (Die Romanischen Lehnworte im Neugriechische ἐν τοῖς Πραγματείαις τῆς Αὐτοκρ. Ἀκαδημείας Band CXXXI Vien 1895) ἱκανὰς φραγκικὰς λέξεις, ἐν παρόδῳ μνημονευθείσας ἐν τῇ «Φωνητικῇ τῶν σημερινῶν Κυπρίων» (Ἀθήνᾳ, 1894, τόμ. στ' σ. 145 κέξ.). Ἀλλὰ πλὴν τῆς γλωσσικῆς ἀξίας ἐνέχουσι, νομίζομεν, αὖθις καὶ ἱστορικόν τι διαφέρον εἴς τε τοὺς Γάλ-

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COOP 2002
ΕΦΗΜ: ΑΠΘ 6610 ΗΜΕΡ. 7/3/2002

λους καὶ εἰς ἡμᾶς. Ὁ Victor Hugo τὴν γλῶσσαν τοῦ Κανάρη ἔλεγε :

« Langue d' Homère où Dante a jeté quelques mots »

(Les chants du crepuse. VIII), ἀλλὰ πότον θὰ ἐθαύμαζεν ἂν ἤκουεν ὅτι εἰς τὴν «γλῶσσαν ταύτην τοῦ Ὁμήρου ἀρῆκε λέξεις τινὰς καὶ ὁ Villehardouin !

Ἐδῶ ὅμως ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ χωρίσωμεν ὡς ξένας τοῦ προκειμένου ὅσαι γαλλικαὶ λέξεις παρεισῆλθησαν εἰς τὴν Κύπρον κατόπιν τῆς Γαλλικῆς κυριαρχίας ἐκ τοῦ λοιποῦ ἑλληνικοῦ, εἰσαγόνται δ' ἔτι καὶ σήμερον μετὰ τῶν γαλλικῶν τεχνουργημάτων ἀφ' οὗ χρόνου ἡ παρισινὴ χάρις ἀκτινοβολεῖ μέχρι τῆς Ἀνατολῆς. Τοιαῦτα λ. χ. εἶναι π ο υ ρ ὲ ν (bureau) μ α ν τ ὸ ν (manteau) μ ε τ α λ λ ι ό ν (médaillon) ϑ α ρ π α λ λ ᾶ ς (falbala) π ι κ κ ὲ ς (pique) φ ρ ι κ α σ σ ὲ (fricassée) ἀ ν τ ρ ε τ ὲ (entre-deux) τ ά σ ι ν (tasse) π α ρ κ ό ν ι ν (balcon). Ὅθεν ἀνάγκη νὰ διακωδωνίζωμεν ἑκάστην λέξιν, μήπως ὀνόματα νεώτερα ἀναγάγωμεν εἰς τοὺς ϑρυλλικοὺς χρόνους καὶ τἀνάπαλιν. Ἀλλὰ τεκμήριον οὐχὶ μικρὸν εἶναι ὁ τόπος τῆς χρήσεως. Ἐνῷ τῷ ὄντι αἱ μὲν παλαιαὶ ἀκούονται κυρίως ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, αἱ νεώτεραι ἐπιχωριάζουσι παρὰ τὰς πόλεις. Ἐπίσης δ' ὅμως μέγα τεκμήριον εἶν' ἡ προφορὰ τῶν παλαιῶν, φέρουσα σαφῆ τὸν μεσαιωνικὸν τύπον, ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως.

[Ἕπεται συνέχεια].

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COOP 2002
ΕΦΗΜ: ΑΘ.ΗΘΕΙΑ.....ΗΜΕΡ. 7/7/1900